

Børn som ingen andre

Imange henseender er kongelige børn som alle andre. De er hjælpeløse ved fødslen og må som alle børn lære at gå og tale, spise pænt og i det hele taget respektere de sociale normer. Men kongelige børn er også født til andet og mere end andre børn. De har ophøjetheden som et livsvilkår, hvilket stiller tilsvarende høje krav til kundskaber og personlig fremtræden. Mens kongelige børn gradvist bliver sig deres kongelighed bevidst, er det naturligvis anderledes for omverdenen, der interesserer sig for dem, allerede før de kommer til verden. Endnu i dag markeres en kongelig fødsel med 21 kanonsalutter fra batteriet Sixtus på Holmen og fra Kronborg Slot, ligesom statslige institutioner og de mest kongetro danskere hejser flaget i den glædelige anledning. Ingen andre børn er for offentligheden tilnærmelsesvis så interessante som de kongelige.

Denne bog belyser på udvalgte punkter, hvordan disse børns exceptionelle barndom har formet sig i det danske kongehus fra 1500-tallet til nutiden. Den har to tematiske spor, der jævnligt krydser hinanden og nødvendigvis må hænge sammen. Det ene er, hvordan kongelige børn er blevet forberedt på deres rolle i samfundets absolutte elite, mens det andet er, hvordan de er blevet iscenesat som repræsentanter for familien, dynastiet og nationen. Disse to spor er blevet konkret udmøntet i ni studier, der falder i tre sektioner: 1) Det repræsentative barn, 2) Dyd og dannelse og 3) Dagliglivet og døden, hvortil kommer en epilog, der i et samtidsperspektiv knytter an til alle tre sektioner. Før de enkelte bidrag præsenteres, skal der i det følgende gives nogle pejlemærker til en forståelse af den kongelige barndom i almindelighed såvel som forskningen i barndommens og især den kongelige barndoms historie.

Grader af kongelighed

Det er ikke mange generationer siden, at Europas kejsere, konger og fyrster også var virkelige herskere, og den politiske magt var båret af dynastier. Fødslen af et drengebarn var dengang ikke bare en familie-

Den 26. november 1806 kontaktede Christian (8.) Frederik maleren Nicolai Abildgaard. Henvendelsen vedrørte indretningen af gemakker på Amalienborg til et fremtidigt barn, som Christian Frederik måtte få med sin hustru, Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin. Med til børneværelserne hørte også en ny vugge, der både skulle være bekvem, funktionel (flytbar) og udsmykket med lyseblåt silketøj. Resultatet blev denne vugge i klassicistisk stil fremstillet af mahogni-finér med indlægninger af citrontræ og beslag af forgyldt bronze. Designmuseum Danmark. Foto: Peter Nørby.

Blandt Den Kongelige Samlings kuriositeter findes disse ni sølvæsker. Den midterste indeholder Frederik 3.s ubrudte sejrsskjorte, dvs. fosterhinden, han blev født i. At blive født i sejrsskjorte blev anset for være et særligt lykketegn, der var forbundet med styrke og sejr. De andre æsker indeholder Frederik 3.s otte børns navlestreng, som man mente beskyttede mod sygdom og død. Den Kongelige Samling, Rosenborg.

begivenhed, men et løfte om politisk stabilitet, der rakte langt ind i fremtiden, og for den regerende familie også en politisk triumf. Det første drengebarn født i et lovformeligt ægteskab har derfor traditionelt haft en særlig status og betydning. Men ud over tronfølgerne findes der mange andre slags kongelige børn, som har fået mindre opmærksomhed i historieskrivningen. Det gælder f.eks. prinsesserne, der typisk er blevet gift ud af landet, men også de yngre brødre, der fungerede som "reserver" og derfor skulle leve op til de samme krav som tronfølgerne, men alligevel ofte måtte finde alternative livsbaner. Ikke alle kongebørn blev født af dronninger. Nogle konger giftede sig til "venstre hånd", det vil sige med ikke-kongelige eller -fyrstelige partnere – det, der også kaldes et morganatisk ægteskab – hvilket resulterede i børn, der nok var kongelige, men ikke kunne arve tronen. Disse børn var ægtefødte (legitime), men fik aldrig prinse- og prinsesstitler. Derudover havde nogle konger offentlige elskerinder, hvilket også jævnligt resulterede i børn. Disse børn var uægte (illegitime), men kunne være anerkendt og bestemt til en plads i eliten. I Danmark fik disse såkaldt "naturlige" børn efternavnet Gylden-

løve – i England ofte Fitzroy = kongens søn – og dem er der en hel serie af fra Christian 4.s (1577-1648, regent fra 1596) og frem til Frederik 4.s (1671-1730, regent fra 1699) tid. Både ægte og uægte børn kunne bruges politisk, f.eks. ved at placere dem på særligt betroede poster eller gennem strategiske ægteskaber. Det mest berømte danske eksempel er nok Christian 4.s børnekuld med Kirsten Munk (1598-1658), hvor døtrenes ægteskaber var bestemt af deres fars indenrigspolitiske interesser.¹ Fra Frederik 5.s (1723-1766, regent fra 1746) tid og frem mistede de uægte børn fuldstændig deres politiske betydning, om end de stadig bevarede en vis status. Kongelighed kunne således gradbøjes, men var i almindelighed vigtigere, jo nærmere barnet var på tronen.

Myndighed

Der kan være forskellige opfattelser af, hvad et barn er, men hvis man definerer det som en umyndig person, så er kongelige børn også på dette punkt noget særligt. Christian 4. var ganske vist 19 år, da han blev erklæret fuldmyndig, men hans søn Frederik 3. (1609-1670, regent fra 1648) fastsatte i § VIII af Kongeloven fra 1665 kongens myndighedsalder til blot 13: ”saa at, saa snart hand træder i sit fiortende Aar, skall hand sielfff offentlig forklare sig myndig at være og ingen Værgе eller Formyndere meer at vilde bruge”.² På trods af Kongelovens klare ord blev konfirmationen til den egentlige myndighedsalder også for tronfølgere, efter den blev indført i Danmark af Christian 6. (1699-1746, regent fra 1730) i 1736. Og da konfirmationen er et ritual, blev konfirmationen herefter en ceremoniel markering af tronfølgerens overgang fra barn til voksen og derfor et større offentligt skue. Kronprins Christians (7.) (1749-1808, regent fra 1766) konfirmation i 1765 blev f.eks. overværet af 500 af rigets spidser og var en bragende succes, idet prinsen besvarede alt fyldestgørende under sin to timer lange eksamination.³ Hans søn, Frederik (6.) (1768-1839, regent fra 1808), fik udsat sin konfirmation længst muligt, for som følge af Christian 7.s mentale ustabilitet blev landet styret af enkedronning Juliane Marie (1729-1796), hendes søn, arveprins Frederik (1753-1805), og deres rådgivere, og de ønskede at holde ham borte fra al indflydelse.⁴ De bekymrede sig med rette, for så snart den 16-årige kronprins var blevet konfirmeret og fik plads i gehejmerådet, gennemførte han et statskup. Først i 1800-tallet begyndte kongelige at følge den generelle myndighedsalder, idet Kongelovens bestemmelse om de 13 år bortfaldt i 1849 med Junigrundlovens § 7. Selv et myndigt kongebarn var imidlertid ikke færdigt med at blive dannet. Prinserne tog, i tråd med samtidens elite-

kultur, på såkaldte dannelsesrejser, hvor de oftest inkognito (ikke anonyme, men under et praktisk dækningsnavn, som ikke krævede en statsmodtagelse) besøgte udenlandske hoffere. Eksempelvis foretog Christian (5.) (1646-1699, regent fra 1670) som 16-årig en større rundrejse i Europa, der kulminerede med hans ophold ved den franske konge, Louis 14.s (1638-1715, regent fra 1643), hof, og hans egne sønner var alle på tilsvarende dannelsesrejser.⁵ For prinsesser var det ikke ualmindeligt, at der blev indgået aftale om et ægteskab, inden de var fyldt ti, og de blev oftest gift væk i 15-20-årsalderen. Derefter begyndte voksenlivet, og ofte også moderskabet, mens der for prinserne fulgte en ubestemt, måske livslang venten.⁶

Prinser og prinsesser

Børn af konger og dronninger i lovformelige ægteskaber er så specielle, at vi har en særlig betegnelse kun for dem: prinser og prinsesser. Disse betegnelser har imidlertid en historie, der kan give anledning til forvirring. Prins og prinsesse går tilbage til det latinske *princeps*, som betyder "den første" eller "førstemand". Det er det samme ord, der via tysk oversættelse er indlånt som ordet "fyrste". Princeps blev derfor i offentlig sammenhæng en betegnelse for den politiske leder, hvad enten det var en høvding, fyrste, konge eller kejser.

Kun gradvist opstod de moderne betegnelser, og først fra Frederik 3.s senere år er sprogbruken sådan, som vi ville forvente, nemlig at alle kongens børn med dronningen havde titel af prins og prinsesse. Indtil da brugtes andre benævnelser, f.eks. "frøken" om en prinsesse eller "ung herre" om en prins. Så længe Danmark var et valgkongedømme var prinsetitlen forbeholdt den "udvalgte prins", det vil sige den til tronfølger valgte søn af kongen. Med enevældens indførelse blev alle kongens legitime børn betitlet prins eller prinsesse. I denne antologi tilstræbes det at benævne kongebørnene efter deres historiske titel, dvs. med den titel, som de havde på det pågældende tidspunkt.

For at lette orienteringen i det omfattende persongalleri har vi valgt at angive fødsels- og dødsår samt eventuel regeringsperiode, første gang kongelige eller centrale personer nævnes i hvert enkelt kapitel.

Et dansk kongebarns opdragelse

Kongelige børns opdragelse har helt op til nutiden været præget af de forskellige forventninger, der har knyttet sig til henholdsvis mænd og kvinders karakter og virke. Prinser gennemgik ligesom de mandlige

Frederik 5. fik fem børn, der overlevede deres far, med henholdsvis dronning Louise og dronning Juliane Marie: kronprins Christian (7.), arveprins Frederik, prinsesse Louise (senere landgrevinde af Hessen-Kassel), prinsesse Sophie Magdalene (senere dronning af Sverige) og prinsesse Vilhelmine Caroline (senere landgrevinde af Hessen-Kassel og efterfølgende kurfyrstinde af Hessen). Miniaturemaleriet, der er udført af Christoffer Foltmar i 1756, fik den sigende titel *Begge Rigernes Glæde*, dvs. Danmark-Norge. Miniature, gouache på pergament, 29 × 32 cm. Frederiksborg, Nationalhistorisk Museum. Foto: Stig Nørhald.

Anno 1611.